

Lekenpraat

Over verkwikkende teksten uit de Bijbel

Annemiek Schrijver
& Hein Stufkens

Lekenpraat

Over verkwikkende teksten uit de Bijbel

Annemiek Schrijver
& Hein Stufkens

© 2020 Annemiek Schrijver en Hein Stufkens
© 2020 Berne Media | uitgeverij abdi van berne
www.bernemedia.com

Vormgeving omslag en binnenwerk:

Ronald Smaal, Reis met goudvis

Redactie: Frieda Pruim

Foto auteurs omslag: Martje van der Heijden

De citaten uit de Bijbel in dit boek zijn grotendeels
overgenomen uit de de NBG-vertaling uit 1951.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave
mag worden verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt door middel van druk, fotokopie,
microfilm of op welke andere wijze ook, zonder
voorafgaande toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 8972 375 8

NUR 728

Geborgen en vrij

De Here is mijn hoog vertrek.
(Psalmen 18; 46; 59; 62; 94; 144)

Lieve Hein,

Het is inmiddels even geleden dat jij en ik elkaar brieven schreven over onze christelijke wortels (*Ik geloof het wel*, Ten Have, 2010) en onze boeddhistische belangstelling (*Verlicht en verlost*, Ten Have, 2012). Bij mij begint het nu opnieuw te kriebelen. Vandaar dat ik je weer schrijf. Ik wil namelijk voor mezelf iets onderzoeken en deze kwestie ook graag aan jou voorleggen. Zou je daarvoor voelen?

Het zit zo: ik lees graag rouwadvertenties. Misschien een beetje merkwaardig. Ik houd ook van kerkhoven, hoewel om een andere reden. Daar is het vaak fijn stil en in sommige gevallen ook erg mooi. Maar die rouwannonces trekken me vanwege de bijgevoegde bijbelteksten. Ze maken me allereerst nieuwsgierig naar de overledene. Heeft hij of zij de tale Kanaäns van jongs af aan meegekregen? Zijn deze tot in de dood gekoesterde woorden, in de loop van het leven van kleur veranderd, verdiept, beter begrepen? Daarbij komt dat ik me tot mijn verrassing vaak helemaal vinden kan in die bijbelcitatens. Sterker nog, ik zou veel teksten zelf ook wel voor mijn toekomstige rouwkaart willen gebruiken.

Ik zal je een voorbeeld geven. In de top-8 van bijbelteksten in rouwadvertenties vinden we Deuteronomium 33 vers 27: ‘De eeuwige God is u een woning en onder u zijn eeuwige armen.’ Dat kan ik volmondig beamen. Maar tussen de God van mijn

jeugd en die van nu zit een hele wereld. Ik bedoel met dat drieletterwoord iets heel anders dan toen. Of niet?

Toen ik me jarenlang intensief bezighield met het boeddhisme, viel me op dat *sangha*-genoten (soort broeders en zusters, maar dan niet gereformeerd maar boeddhistisch) smalend deden over die God van de Bijbel. Terwijl ik op mijn kussen die Schepper van hemel en aarde juist steeds dichterbij aan het mediteren was. Was ik God op mijn volstrekt eigen houtje aan het *hineininterpretieren*? Of liet ik nieuw licht schijnen op oude godsbeelden, zodat ook mij langzamerhand een inzicht daagde dat ontelbaar veel anderen allang hadden opgedaan?

Met andere woorden: lees ik, nu ik de jaren des ondersheids heb bereikt, die teksten eindelijk zoals ze bedoeld zijn? Van jou zou ik graag weten hoe jij hierover denkt. Jij als katholieke jongen hebt de Bijbel waarschijnlijk vroeger al minder letterlijk genomen dan ik. Misschien zag jij het ruime wonder achter de woorden al van huis uit.

Terwijl ik je dit schrijf, komt er een berichtje langs van de katholieke theoloog Marcel Poorthuis. Hij schrijft op zijn Facebookpagina: ‘Jezus was met zijn vrienden bijeen, de avond voor zijn lijden. Hij nam de beker en sprak: “Dit is mijn bloed...” Toen klonk er een stem die zei: “Sorry Jezus, maar daar kunnen wij remonstranten vandaag de dag echt niks mee!”’ Haha, dat bedoelde ik dus toen ik het over mijn boeddhistische broeders had. Kunnen we er niks meer mee of lezen we te armoeiig?

Waar zit de schat achter de woorden? Leggen wij die er zelf in of ligt die weelde al eeuwenlang te wachten op onthulling? Ik zou je graag wat teksten voorleggen, ze samen met je proeven, heroverwegen en koesteren. In mijn geval gebruik ik de bijbelvertaling waarmee ik ben opge- en vergroeid, de NBG uit 1951.

Graag begin ik met deze bijbelse zin: ‘De Here is mijn hoog vertrek.’

De jonge joodse mystica Etty Hillesum zat op haar rugzak in een overvolle trein naar Auschwitz. Ze sloeg haar bijbeltje

open en vond deze tekst. Het kan psalm 18, 46, 59, 62, 94 of 144 geweest zijn. En ook buiten de Psalmen komt het begrip ‘hoog vertrek’ voor. Etty schreef het citaat op een ansichtkaart en gooide deze uit de trein. De Here is mijn hoog vertrek. Wat een intrigerende zin, zeker voor een jonge vrouw die uit een geseculariseerd Joods gezin kwam en nooit behoefte had gehad aan synagoge of kerk. Maar Etty noteerde eenvoudig de eerste zin die ze las toen ze haar bijbeltje opensloeg. Daaruit spreekt natuurlijk al haar grote vertrouwen. Alleen al om die reden omarm ik deze psalmzin. En wie die Here is, ik denk dat als jij deze briefwisseling met mij wilt aangaan, we nog vaak voor die vraag gesteld zullen worden. In dit geval is het antwoord kennelijk dat de Here mijn hoog vertrek is.

Wat is het toch een intieme mededeling. ‘Mijn hoog vertrek’, in die drie woorden alleen al huist zoveel moois. ‘Mijn’ klinkt intiem en nabij. En de combinatie ‘hoog’ en ‘vertrek’ doen een wonderbaarlijke tango tussen geborgenheid en vrijheid vermoeden. Als ik ergens naar snak, dan is het wel naar die twee-eenheid: geborgenheid en vrijheid, ja, dat is mijn Here. Ik heb nog geen idee wat dat moge betekenen, maar Hein, mag ik deze dans van jou?

Annemiek

Ja, Annemiek, *it takes two to tango*. En in de hoop dat het voorlopig niet voor je rouwkaart is, vergezel ik je graag op je zoektocht: een ontdekkingsreis naar nieuw licht op oude bijbelteksten die in jou al vanaf je vroege jeugd leven.

Ik doe dat niet alleen voor jou, maar ook voor mijzelf. Want ook mij is de Bijbel al vanaf mijn kinderjaren bekend. En ik

herken het verschijnsel dat een aantal van die woorden en zinnen een leven lang in je rondzingen en steeds weer van kleur veranderen. Alleen al, zoals je schrijft, dat woord ‘Here’. In mijn katholieke versie natuurlijk gewoon ‘Heer’.

En nu val je dus maar meteen met de deur in huis met die zin die Etty Hillesum toeviel toen ze, onder de meest wanhopige omstandigheden, haar Bijbel opensloeg: ‘De Here is mijn hoog vertrek.’

Hoewel ze juist vertrokken was voor haar laatste reis, heeft ‘vertrek’ hier natuurlijk niets met een beweging ergens vandaan te maken. ‘Vertrek’ betekent hier een omsloten ruimte, zoals je in een gebouw verschillende vertrekken kunt hebben. En ‘hoog’ betekent in deze context: op een hoge plaats gelegen.

Dat blijkt ook uit veel andere vertalingen van het Hebreeuwse woord *misgab*. Daar wordt dat woord niet vertaald als ‘hoog vertrek’, maar als ‘burcht’ of ‘vesting’: een versterkte plaats bovenop een berg, een veilig toevluchtsoord.

In zijn bewerking van psalm 46 schreef Maarten Luther: *Ein feste Burg ist unser Gott*.

Ik heb daar wel een beeld bij, want enkele jaren geleden beklom ik met mijn zoon Job de berg naar de Wartburg, het indrukwekkende kasteel waar Luther toevlucht vond toen de kerk hem op de brandstapel wilde zetten, en waar hij zijn tijd nuttig doorbracht door en passant een Duitse vertaling van de Bijbel te maken. Ik verzeker je dat dat zweten was – dat klimmen bedoel ik. Dat vertalen trouwens ook, want Luther werd daarbij behoorlijk afgeleid door de duivel, zelfs zodanig dat hij toen hij het beu was zijn inktpot naar diens gehoornde kop smet. Een inktvlek op de muur van Luthers werkkamer is daar de stille getuige van.

Maar laat ik bij de les blijven. Zo gezien betekent ‘de Here is mijn hoog vertrek’ dus: de Heer is mijn veilige toevluchtsoord. Misschien ken je wel dat ontroerende lied van de broeders en zusters van Taizé: *Bei Gott bin Ich geborgen*.

Waar vind ik toevlucht?

Dat is natuurlijk niet alleen een vraag voor christenen. Ieder stelt zich in zijn of haar leven regelmatig die vraag, geconfronteerd met angst en eenzaamheid, en verbijsterd door de onbegrijpelijke, onverteerbare en soms gruwelijke gebeurtenissen die zich in ons aller leven en in de wereld om ons heen voordoen. Ik heb jou die vraag ‘waar vind jij toevlucht?’ ook ontelbare keren horen stellen aan de gasten die je ontvangt in je interviewprogramma’s voor de televisie en de radio. En de antwoorden die je krijgt zijn heel persoonlijk, maar altijd wel gekoppeld aan de weg die iemand in zijn of haar leven met religie gaat. Want alle religies wijzen ons de weg naar een plek van toevlucht waar we ons eigen getob kunnen overstijgen, waar we bevrijd kunnen worden van de pijn uit ons verleden en van onze angsten voor de toekomst.

Christenen en joden zoeken hun toevlucht ‘onder de schaduw van Gods vleugels’, moslims zoeken toevlucht bij de barmhartige Allah, boeddhisten nemen hun toevlucht tot de Boeddha, de *dharma* (de leer van de Boeddha) en de *sangha* (de gemeenschap), hindoes tot Krishna en de wijsheid van de Gita.

En dan zijn er natuurlijk ook nog hele volksstammen die hun toevlucht zoeken bij hun bankrekening, bij hun onwrikbare overtuiging, of bij alcohol, seks of keihard werken. En omdat niets menselijks mij vreemd is, moet ik toegeven dat ik ook enkele van die laatste verleidingen ken, al heb ik intussen wel door dat die maar heel tijdelijk soelaas bieden en uiteindelijk tot nog meer ellende leiden. ‘Neem niet de brede, maar de smalle weg’, zeiden ze vroeger al tegen je op de zondagsschool. En daar hadden ze gelijk in, maar misschien mogen we onszelf toestaan van vele wegen te proeven, om dan, oud en wijs geworden, in te zien dat ook de omweg een deel was van de weg.

Intussen weet ik niet zo goed wat ik met dat woord ‘Here’ aan moet. Ik ben al lang het beeld kwijt van God als een man die

ergens ‘vanuit den hoge’ de mensheid bestiert en ons lot bepaalt, ons opzadelt met allerlei ge- en verboden en ons na onze dood straft of beloont.

Maar ik kan soms wel toevlucht vinden in een ruimte in mezelf, voorbij mijn ego met al zijn getob. In die ruimte ben ik in wezen onkwetsbaar en tijdloos. Daar val ik samen met alles en allen. Daar besef ik dat niet ik adem, maar dat de grote adem van het heelal – als je wilt ‘Gods adem’ – ademt in mij. Ik zou het niet een vaste burcht willen noemen. Het is eerder de ruimte van ‘de palm van Gods hand’ waarin ik dan mag rusten. Waarin ik tegelijk geborgen ben en vrij.

Ook het beeld van een hooggelegen plaats kan mij soms wel bevrijden van mijn gevangenschap in alle zorgen en voorkeuren en angsten van mijn ego. Ik moet dan denken aan Carl Gustav Jung, die als Zwitser zeer vertrouwd was met berglandschappen. Hij zei: als het onweert en je bent in het dal, dan krijg je de volle laag. Maar wat je moet doen is bovenop een berg gaan zitten, waar de zon schijnt, en dan naar beneden kijken en constateren dat het onweert in het dal!

Ik vind dat een treffend beeld voor waar het bij meditatie om gaat: zoek die plek waar je nergens mee geïdentificeerd bent, waar je alleen maar ‘getuige’ bent – ook van je eigen leven, waar je geborgen bent én vrij.

Onlangs schreef ik een nieuwe tekst bij lied 23a uit het *Liedboek voor de kerken*, een lied dat psalm 23 als inspiratiebron heeft. In die psalm is de Heer geen ‘hoog vertrek’, maar een goede herder. De liedregel: ‘want mijn herder is de Heer, nooit zal er mij iets ontbreken’, is mij sinds mijn jeugd jaren op de school van de paters bijgebleven. In dit gedicht heb ik ook ‘de Heer’ maar weggelaten. Hij of zij heet nu: ‘Die Leeft’. Maar de beeldspraak van een kinderlijk vertrouwen in Iemand die er voor je is en een plek waar je welkom en veilig bent, die vormt toch een blijvende troost.

Ik vermoed dat je dat herkent.

Ik weet ik word geleid

*Ik weet ik word geleid. Die Leeft behoedt mij,
voorziet mij dag na dag.*

*Hij brengt mij als een herder naar de weide,
als ik naar voeding smacht.*

Bij dorst is hij mijn bron, mijn ziel tot zegen.

Hij is mijn licht bij nacht.

*Wanneer ik ben verdwaald wijst hij mij wegen
naar waar hij op mij wacht.*

*Nooit wandel ik alleen. Die Leeft is naast mij,
zelfs als ik hem niet zie.*

*Hij is de stem die uit de diepte opklinkt
als mij de moed ontzinkt.*

*En is mijn geest verward, mijn hart gebroken,
dan nog omringt hij mij.*

*Wanneer ik klop doet hij met liefde open,
altijd staat hij mij bij.*

*Zo welkom heet hij mij. Die Leeft bereidt mij
een feestmaal in zijn huis.*

*Hij wast het stof van mijn vermoeide voeten,
op adem kom ik, thuis.*

*Ik eet het brood door hem aan mij gegeven,
ik drink zijn liefde in*

*en word vervuld van hem die mij doet leven,
mijn einde, mijn begin.*

Hein